

2020: start veldwerk voor de nieuwe Vlaamse Broedvogelatlas

Bijna 20 jaar geleden, van 2000 tot 2002, werd het veldwerk uitgevoerd voor de *Atlas van de Vlaamse Broedvogels* die in 2004 van de pers rolde. In die periode trokken 470 waarnemers het veld in en alle broedvogels in Vlaanderen werden gebiedsdekkend in kaart gebracht. Het resultaat mocht er zijn en de atlas was lang dé referentie bij uitstek. Ondertussen is er echter voor heel wat soorten veel veranderd en een nieuwe Vlaamse atlas dringt zich op. De publicatie van de schitterende Vogelatlas van Nederland in november 2018 maakte die behoefte des te meer duidelijk.

Na enkele overlegondes zijn Natuurpunt en INBO er van overtuigd dat de tijd nu rijp is. Ook LIKONA is gecontacteerd. Bovendien kunnen we na overleg Met SOVON voor deze nieuwe editie gebruik maken van de door hen ontwikkelde tools en apps. Dat levert meteen een enorme tijds winst op, niet alleen voor het opzetten en opvolgen van dit project, maar ook voor het uitvoeren van het veldwerk. Ondertussen vond INBO de nodige budgetten en kunnen we van start gaan.

Om een sterke vergelijking mogelijk te maken zullen we in belangrijke mate de methode van onze vorige atlas herhalen, met één erg belangrijke extra naar Nederlands voorbeeld: voor het eerst zullen niet alleen de broedvogels maar ook de wintervogels in kaart gebracht worden en dat is nieuw voor Vlaanderen. De trekvogels ontspringen daarmee de dans, maar die worden reeds op andere manieren in kaart gebracht. Bovendien zijn trekvogels (doorgaans) minder gebonden aan bepaalde gebieden en zijn hun aantallen sterk onderhevig aan andere factoren zoals het weer, waardoor ze niet eenduidig in een verspreidingsatlas te vatten zijn.

'Lente, zomer én winter' staan uiteraard synoniem voor meer telwerk. We zijn er echter van overtuigd dat de meeste vogelaars erg enthousiast zullen meewerken aan een dergelijk project dat op relatief korte termijn een mooi afgerond resultaat oplevert. Verschillende vogelwerkgroepen reageerden nu reeds zeer enthousiast en zelfs ongeduldig op de eerste bekendmaking van het project.

Waarom een nieuwe atlas?

Iedereen die veel uren in het veld doorbrengt, ziet en hoort dat er in vergelijking met 20 jaar geleden erg veel veranderd is. Dankzij het meetnet Algemene broedvogels (ABV) kennen we van vele soorten de trends, maar de precieze aantallen en de veranderingen in verspreiding zijn vaak heel wat minder goed gekend.

Verliezers zijn ongetwijfeld soorten als Zomertortel (in 2000-2002 nog 3000-4500 broedparen), Kuifleeuwerik (toen 50-60 paren), Patrijs (toen 3500-10.000 broedparen), Veldleeuwerik (toen 9000-11.000 broedparen) of Grauwe Vliegenvanger (in 2000-2002 aanwezig in 80 % van de atlasblokken). We wachten bang af hoe laag de nieuwe cijfers zullen uitpakken voor die soorten. En wat met Matkop, Zwarte Mees, Wielewaal,...? Eén voor één soorten waarvan

de huidige verspreidingskaarten uit waarnemingen.be al aangeven dat het beeld compleet zal veranderd zijn t.o.v. 2000-2002.

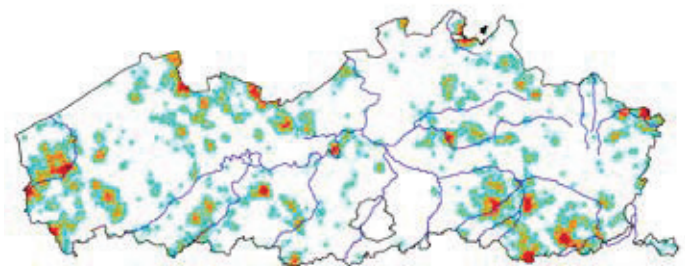
Er zullen zeker ook winnaars te noteren zijn en daarbij denken we nu bijvoorbeeld reeds aan soorten als Cetti's Zanger, die in 2000-2002 in Vlaanderen 2 tot 5 (!) broedparen kende... , Middelste Bonte Specht die rond de eeuwwisseling nog maar net doorbrak in Vlaanderen (4-21 broedparen) of Grauwe Klauwier (toen 1 tot 7 broedparen) die ons tamelijk recent heeft verrast met een toename vanuit het oosten en zuidoosten. Bosuil heeft ondertussen alle kleine bosjes overspoeld en Houtduif is niet meer alleen in het bos maar in vrijwel alle biotopen terug te vinden.

We kijken er naar uit om met jullie hulp de populaties van al onze broedvogelsoorten over enkele jaren opnieuw in harde cijfers te kunnen vatten. Het kan niet anders of iedere vogelaar moet dat idee op zich al begeistert genoeg vinden om deel te nemen aan de nieuwe Vlaamse vogelatlas.

Planning

Het veldwerk start in het voorjaar van 2020 en het reserveren van de 5x5km - atlasblokken zal dan ook reeds eind dit jaar van start gaan. Dit zal online gebeuren.

In de eerste fase zullen tellers van de vorige atlas de gelegenheid krijgen om hun zelfde hokken opnieuw te claimen, waarna de hokken worden opengesteld voor iedereen. Deze 5x5 km-hokken zijn niet exclusief gelinkt aan een bepaalde werkgroep, vaak vallen hokken immers in verschillende werkgroepen. Daarnaast is het zo dat de ene werkgroep een teveel heeft aan tellers, terwijl een naburige werkgroep die waarnemers zeer goed kan gebruiken. Toch willen we vogelwerkgroepen nu al laten nadenken hoe zij mee de atlasblokken binnen hun werkgroep kunnen verdelen over hun tellers en de drie atlasjaren (2020-2021-2022). Elk atlasblok dient slechts in één atlasjaar te worden onderzocht, maar het is zeker toe-

De dichtheden van de Zomertortel *Streptopelia turtur* in 2000-2002 (Vermeersch et al. 2004). Hoe zal het nieuwe plaatje eruit zien?

De verspreiding van Cetti's Zanger *Cettia cetti* (links) en Middelste Bonte Specht *Dendrocopos medius* (rechts) in 2000-2002 (Vermeersch et al. 2004). Beide soorten hebben ondertussen een forse areaaluitbreiding gemaakt.

gestaan om het vervolledigen van de de soortenlijst en de aantalschattingen op atlasblok-niveau te spreiden over de drie jaren.

Atlasblokken, kilometerhokken en telpunten

De basis van het veldwerk is het **atlasblok** (5x5 km) en daarbinnen wordt het 'gouden grid' van 8 **kilometerhokken** geteld, telkens met een vastgesteld centraal **telpunt** *.

Uitgebreide punttelling (optioneel)

Om de waarde van de punttellingen te vergroten, kan je op vrijwillige basis een aansluitende, tweede telling van 5 minuten uitvoeren op dezelfde plaats. Alle waargenomen vogels worden ingetekend op een kaart.

De meerwaarde van de uitgebreide punttelling

Het intekenen en herhalen van de punttelling levert informatie op waarmee het aantal tijdens de telling waargenomen vogels kan worden *vertaald* naar het aantal aanwezige vogels, dat in de meeste gevallen groter is. Dus heb je gemodelleerde detectiekansen nodig om van waarnemingen naar aantallen te kunnen omrekenen.

Routes

Zowel aan het onderzoek van het Atlasblok (5x5) als het kilometerhokonderzoek (1x1) kunnen routes gekoppeld worden. Die routes kunnen nadien samen met je eigen data geëxporteerd worden naar waarnemingen.be.

Het grote voordeel van een routetelling is dat je zelf controle hebt over de spreiding van je route doorheen een blok of hok. Ze maken waarnemingen bovendien veel bruikbaar en waardevoller omdat er tegelijk informatie wordt opgeslagen over de zoektijd, de snel-

heid van voortbewegen, de afwezigheid van soorten, de detectieafstand, enz...

Algemene richtlijnen veldwerk

- Het veldwerk wordt gespreid over 3 jaar: 2020-2022
- Het bepalen van de soortenlijst op 5x5 km-niveau kan je best spreiden tussen februari en augustus
- De steekproeftellingen in het gouden grid worden uitgevoerd in vooraf bepaalde periodes verspreid doorheen het broedseizoen, maar voor het eerst nu ook in de winterperiode
- Alles soorten worden geïnventariseerd, inclusief exoten.
- Onervaren tellers zoeken best vooraf contact met ervaren tellers voor gezamenlijke uitvoering.
- De nu lopende vogelmeetnetten (ABV, BBV, SBV en WVT) worden gedurende de atlasjaren voortgezet (laat deze tellingen niet vallen!). De gegevens uit de meetnetten vinden uiteraard ook hun weg naar de finale vogelatlas.
- Vraag vooraf zelf toestemming om private terreinen in jouw atlasblok(ken) te mogen betreden.
- Registratie van resultaten kan ofwel met de app* of op papier.
- Veldformulieren en kaarten op maat zullen kunnen worden gedownload.

Benodigde tijd

Afgezien van het onderzoek in de geselecteerde kilometerhokken is het moeilijk te voorspellen hoeveel tijd het atlaswerk voor een volledig 5x5 atlasblok in beslag zal nemen. Dit verschilt immers naargelang het atlasblok in een landschappelijk gevarieerd, lastig toegankelijk maar vogelrijk gebied ligt, of in een eenvormig, gemakkelijk bereikbaar en vogelarm gebied.

KITE LYNX HD+

GRENSVERLEGGEND, TRADITIES DOORBROKEN

's Werelds beste combinatie in optische en ergonomische prestatie.

De optische eigenschappen van het KITE LYNX HD+ gamma zijn uiterst uniek en resulteren tot een design van het hoogste niveau. Het uitzonderlijke breedhoek beeld laat u toe sneller te observeren en waar te nemen waardoor kijkcomfort en beeldkwaliteit naar ongeziene niveau's gebracht worden.

KITE OPTICS
UNCONDITIONAL PERFORMANCE
WWW.KITE-OPTICS.BE

Koop uw KITE Optics instrument met ledenkorting bij een officiële partner en steun zo Natuurpunt:

Sights Of Nature
Natuurpunt optiekshop | Brugge

Optiek Porteman
Natuurpunt optiekshop | Ieper

Optiek Mertens
Natuurpunt optiekshop | Leuven

AS ADVENTURE

Webshop | winkel.natuurpunt.be
Natuur.winkel Limburg | Kiewit
Natuur.winkel Antwerpen Noord

Voor een gemiddeld atlasblok wordt het veldwerk geschat op in totaal 8 tot 10 velddagen. De reistijd en administratie zijn hierbij niet inbegrepen.

Handleiding

Gedetailleerde informatie en meer details over de telmethode zal beschikbaar zijn in een overzichtelijke handleiding, die eerstdaags wordt verspreid onder de tellers en online downloadbaar zal zijn.

Atlaswerk of meetnet?

Veel vogelaars nemen al jarenlang deel aan de vogelmeetnetten zoals de watervogeltellingen of het ABV en BBV-project. Deze erg belangrijke tellingen, waarmee we de Vlaamse vogelstand monitoren, worden tijdens de veldwerkjaren voor de nieuwe atlas gewoon voortgezet.

Gelukkig is het telwerk voor de meetnetten vaak te combineren met het atlaswerk. Wanneer je een kilometerhok ook een ABV-hok is, kan je de 6 telpunten van een ABV-hok in je route leggen van het kilometerhok van de atlas. De ABV-telling verhoogt je atlashokonderzoek bijgevolg met een half uur (5 minuten per ABV-telpunt).

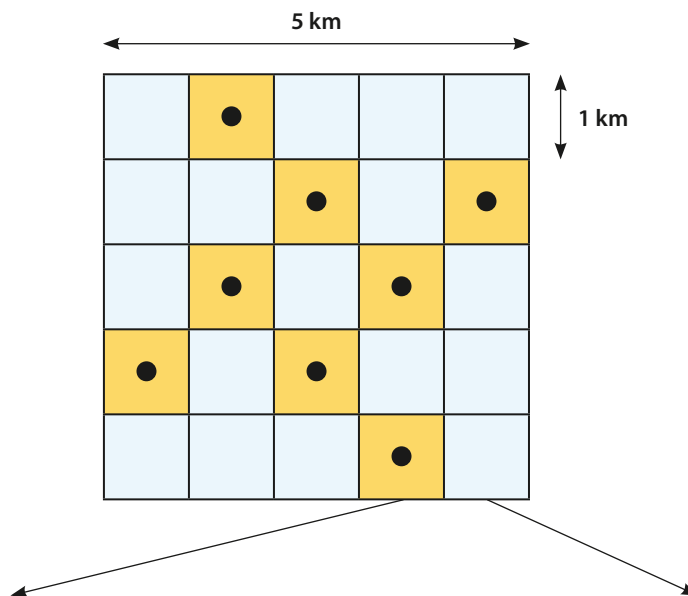
Tellers die twijfelen tussen doorgaan met hun vaste tellingen of atlaswerk, adviseren we om het vaste telwerk aan te houden. We hopen zelfs dat het aantal onderzochte ABV-hokken door de evidente combinatie met het atlaswerk toeneemt. De resultaten van de vogelmeetnetten vormen overigens een essentieel, aanvullend onderdeel van het atlasmateriaal.

Contact

Voor meer informatie over de atlas kan je terecht op Vogelatlas@natuurpunt.be.

* Gebruik van de app

Tijdens het veldwerk kunnen we gebruik maken van de Atlas-optie in de Avimap app, die na het veldwerk voor de Nederlandse Vogelatlas door Sovon werd aangepast voor de live-atlas. Atlasblokken, kilometerhokken en routes zijn hierin reeds beschikbaar. Nadat je gegevens geëxporteerd zijn, kunnen ze vanuit de atlas website worden doorgestuurd naar waarnemingen.be. Zo blijft je dataset ook daar volledig.

Kilometerhok-onderzoek

- De acht kilometerhokken zijn vooraf geselecteerd volgens een vast patroon: het 'gouden grid'
- Bezoek de 8 kilometerhokken precies 1 uur
- De bezoeken worden uitgevoerd in de perioden 1 april tot 15 mei, 16 mei tot 20 juni, 1 december tot 15 januari, en 16 januari tot 28 februari. In de broedtijd uitsluitend 's ochtends, in de winter kan de hele dag.
- In elk kilometerhok worden de zeldzame soorten ingetekend op kaart, de schaarse worden geturfd en de algemene aangekruist.
- Voer tijdens je kilometeronderzoek een 5 minuten durende punttelling uit op het centrale punt van het hok. Alle aanwezige individuen worden geturfd. Optioneel kan er een 2 x 5minutentelling worden uitgevoerd waarbij alle vogels worden ingetekend op kaart.

Atlasblok-onderzoek

- Zo volledig mogelijke vogellijst opstellen per atlasblok, voor zowel broed- als winterseizoen.
- Bezoek alle biotopen minstens driemaal in zowel broed- als winterseizoen (dus 6x).
- Enkele avondbezoeken in broedseizoen.
- Zeldzame soorten en broedkolonies intekenen en schat hun aantal in.
- Schat aantal paren (broedseizoen) of individuen (winter) in van schaarse en zeldzame soorten (categorieën: 1 tot 3, 4 tot 10, 11 tot 25, 26 tot 50, 51 tot 100, 101 tot 250, 251 tot 500, 501 tot 1000, of >1000 broedparen).
- Van alle broedvogelsoorten hoogste broedcode noteren.
- INBO voegt aanvullende gegevens uit de meetnetten toe aan de verzamelde atlasdata.

Figuur 1. Schematisch overzicht van het veldwerk in atlasblokken (5x5 km) en kilometerhokken (1x1 km).